

Oecumenische Martelarenherdenking, Apeldoorn, Onze Lieve Vrouwekerk Maandag van de Goede Week, 14 april 2014

Lezing: Hand. 6,8-10; 7,54-60

Aan het einde van het vorige millennium nam paus Johannes Paulus II het initiatief om de levensbeschrijvingen van alle martelaren van de 20ste eeuw schriftelijk vast te leggen, opdat hun getuigenissen niet verloren zouden gaan. Er werden uiteindelijk over de hele wereld zo'n 13.000 biografieën opgesteld. Ook in onze eeuw zullen we aan deze reeks nieuwe getuigenissen kunnen toevoegen.

Zo werden we vorige week maandag 7 april opgeschrikt door het bericht van de brute moord op pater Frans van der Lugt, een Jezuiet die bijna een halve eeuw werkzaam was in het onderwijs en de zorg voor gehandicapten in Syrië. In januari van dit jaar riep hij in een YouTube-filmpje op om zijn mensen in Homs, die dreigden te verhongeren, te hulp te komen. Enkele weken tevoren werd een deel van de al maandenlang gegijzelde bevolking in Homs bevrijd. Bij die gelegenheid had de 75-jarige pater de gelegenheid om weg te gaan. Hij koos er echter voor om te blijven. Dit heeft hem uiteindelijk het leven gekost. Of pater Van der Lugt ook een martelaar is in de strikte zin van het woord zal nader onderzoek moeten uitwijzen. Maar hij was wel een duidelijk getuige tot de dood van zijn vaste geloof in Christus en Zijn Evangelie en van zijn trouw aan de roeping die Hij van God had ontvangen. Hij was geen huurling die bij gevaar de wijk neemt, maar wilde uitdrukkelijk Jezus, de Goede Herder, navolgen die aan het kruis voor ons Zijn leven heeft gegeven.

In de lezing van deze vesperviering, genomen uit de Handelingen van de Apostelen, hoorden we het relaas van de dood van Stefanus. Deze is de eerste christelijke martelaar. In hoofdstuk 6 van het boek Handelingen van de Apostelen lezen we hoe hij door de apostelen wordt aangesteld tot een van de eerste diakens.

Rond het jaar 36 raken vooral de Hellenistische Joden, dat wil zeggen de Joden die met de Griekse cultuur vertrouwd zijn en ook Grieks spreken, verontrust door de snelle groei van het aantal christenen. Stefanus, "vol genade en kracht," zoals Handelingen (6,8) zegt, speelt hierbij een belangrijke rol. Zijn Griekse naam wijst erop dat hij met de Griekse cultuur en taal vertrouwd is. Hij is tevens een begenadigd spreker en verricht bovendien grote wondertekenen onder het volk. Door zijn wijsheid en geest leggen zijn tegenstanders het in discussies tegen hem af. Daarom proberen zij hem te intimideren en desnoods uit te schakelen door hem bij het Sanhedrin aan te klagen. Daarbij laten zij valse getuigen aanrukken:

"Die man houdt niet op te spreken tegen de heilige plaatsen en tegen de wet. Want wij hebben hem horen zegen, dat die Nazoreeër Jezus deze plaats zal afbreken en de voorschriften veranderen, die Mozes ons heeft overgeleverd" (Hand. 6,13-14).

Stefanus verweert zich voor het Sanhedrin met een indrukwekkende toespraak (Hand. 7,2-53). Hij herinnert zijn tegenstanders daarin aan het feit dat hun voorouders zich vaak tegen Mozes hebben verzet en niet naar hem wilden luisteren. Ten slotte werpt Stefanus hen voor de voeten dat zij evenals hun voorouders de Heilige Geest weerstreven, die de profeten hebben vervolgd en zelfs vermoord die de komst van de "Rechtvaardige" (Hand. 7,52), dat wil zeggen Jezus, aankondigden.

Als Stefanus dan ook nog eens een visioen krijgt van “Jezus staande aan Gods rechterhand” (Hand. 7,56), dan slaan de stoppen door. Zijn tegenstanders stenigen hem, nog voordat het Sanhedrin een veroordeling heeft kunnen uitspreken. Vlak voordat hij sterft, bidt Stefanus “Heer Jezus, ontvang mijn geest” en “Heer, reken hun deze zonde niet aan.” Eén van de aanwezigen, Saulus, de latere Apostel van de heiden, Paulus, stemt op dat moment met deze moord in.

Opvallend zijn de parallellen tussen de dood van de eerste martelaar en de kruisdood van Jezus: het proces bij het Sanhedrin, het optreden van valse getuigen, de ondervraging door de hogepriesters, het visioen van de Mensenzoon aan Gods rechterhand en de gebeden vlak voor het sterven. Evenals Jezus ondergaat Stefanus zijn lijden zonder haat of verlangen naar wraak tegen zijn belagers, maar bidt hij dat het hen vergeven wordt. Door deze parallellen wordt benadrukt dat het christelijk martelaarschap uiteindelijk gebaseerd is op de kruisdood van Christus.

Het martelaarschap van Stefanus is als enige uitgebreid in de Heilige Schrift weergegeven. Het laat de theologische betekenis van het martelaarschap zien. Ook in de Oudtestamentische traditie komen martelaren voor, maar dan gaat het om mensen die de religieuze en politieke identiteit van Israël verdedigen in het licht van de verwachting van een Messias die het beloofde land Israël zal bevrijden uit de handen van politieke tegenstanders en die nog komen moet.

Het relaas van de dood van Stefanus maakt duidelijk dat het christelijk martelaarschap een nieuwe inhoud heeft. Op de eerste plaats vindt het zijn oorsprong en voorbeeld in het offer dat Jezus door Zijn kruisdood bracht om ons te verlossen. Op de tweede plaats impliceert het ‘t getuigenis dat de Mensenzoon die aan het kruis stierf, de beloofde Messias is. Dit zijn ook de constante elementen in het martelaarschap van alle christelijke martelaren na hem, ongeacht de vele concrete verschillen.

Het relaas van het martelaarschap van Stefanus laat nog iets zien, dat heel essentieel is, namelijk: hoe kunnen wij christelijke martelaren zijn, mensen die er desnoods zelfs de dood voor over hebben om aan Jezus trouw te blijven? Dat is voor ons allen een essentiële vraag. Wij denken al gauw dat martelaren alleen in andere tijden voorkomen of in andere landen en continenten. Maar de aan het eind van de vorige eeuw op verzoek van paus Johannes Paulus II verzamelde biografieën van martelaren en recent het getuigenis van pater Frans van der Lugt maken duidelijk dat het getuigen met het leven voor het geloof in Christus ook iets van onze tijd is. Feitelijk zouden wij allen bereid moeten zijn om voor Jezus uit te komen, ook al kost dat ons het leven. Bovendien kan het getuigen van Christus en Zijn Evangelie – ook zonder dat we er het leven bij inschieten – heel veel kosten. Onze Nederlandse samenleving kan het leven volgens christelijke principes heel lastig maken. En ook zonder te sterven kunnen we ons leven geven en inzetten in dienstbaarheid voor onze naaste in trouw aan het Evangelie.

Hoe christenen martelaar kunnen zijn, leren we ook van Stefanus. Hij wordt beschreven als een mens “vol genade en kracht” (Hand. 6,8). Hij ziet na afloop van zijn redevoering het visioen van “Gods heerlijkheid en Jezus staande aan Gods rechterhand,” doordat hij is “vervuld van de Heilige Geest.” Het is de Heilige Geest die Stefanus, maar ook alle andere christenen, innerlijk overtuigt van de waarheid dat

we in de Mensenzoon de Christus, de beloofde Messias, Gods mens geworden Zoon ontmoeten.

Elk goed werk, hoezeer het ook aansluit bij de oproep die Jezus in het Evangelie aan ons doet, krijgt de kracht van het christelijke getuigenis alleen door de inspiratie van de Heilige Geest. Dit is de diepste reden dat de christelijke inzet en het gebed nooit van elkaar kunnen worden losgemaakt. De grondlegger van het Westers monnikendom, Benedictus, gaf als leefregel mee: "bid en werk," niet alleen "werk." In tegenstelling tot wat soms wel wordt gedacht, gaat het in het christelijk leven niet alleen om diaconie of het beoefenen van de liefde. Deze moeten bezielde zijn door de Heilige Geest, om Wie niet genoeg gebeden kan worden. De Heilige Geest verbindt ons met Christus. Hierdoor wordt ons handelen een handelen vanuit Christus, in Zijn geest. Dit stelt ons in staat het nieuwe gebod van de liefde te vervullen dat Hij ons geeft na het vieren van het Laatste Avondmaal met Zijn leerlingen: "Dit is Mijn gebod, dat gij elkaar liefhebt, zoals ik u heb liefgehad" (Joh. 15,12). Daartoe stelt ons de andere Helper de Heilige Geest in staat: om lief te hebben zoals Jezus Zelf. Dan wordt ons liefhebben ook getuigen van Hem. Dan zullen we in staat zijn om van de Christus te getuigen, ook al vraagt dat heel veel van ons, soms zelfs het martelaarschap. Amen.